

http://www.ru.wikipedia.org/wiki/Синергия#.D0.A1.D0.B8.D0.BD.D0.B5.D1.80.D0.B3.D0.B8.CC.81.D1.8F_.D0.B2_.D0.BE.D1.80.D0.B3.D0.B0.D0.BD.D0.B8.D0.B7.D0.B0.D1.86.D0.B8.D0.B8.

11. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 576 с. – (Б-ка словарей «ИНФРА-М»).

12. Википедия. Свободная энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ru.wikipedia.org/wiki/Синергия>.

Надійшла до редколегії 23.10.2009

Анотації

Деталізовано дії керівника та членів слідчо-оперативної групи з організації розслідування злочину. Визначено способи та мету організації розслідування злочину слідчо-оперативною групою.

Детализированы действия руководителя и членов следственно-оперативной группы по организации расследования преступления. Определены способы и цели организации расследования преступления следственно-оперативной группой.

Organizational actions of supervisor and members of investigative and authorized operative group are specified. Methods and goals of crime investigation organization by investigative and authorized operative group are determined.

УДК 343.985

О. В. ПАБАТ,

кандидат юридичних наук,

*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем розкриття злочинів
навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ТАКТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ОГЛЯДУ У СПРАВАХ ПРО МАСОВІ ЗАВОРУШЕННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СПОРТИВНИХ ЗАХОДІВ

Підвищення ефективності та якості розслідування злочинів значною мірою обумовлено використанням сучасних досягнень криміналістичної науки, зокрема криміналістичної тактики. У справах про масові заворушення під час проведення спортивних заходів тактично правильне проведення слідчого огляду є важливою умовою ефективного та якісного проведення всіх подальших слідчих дій.

Звичайно ж, проблематика, пов'язана з проведенням слідчого огляду, неодноразово порушувалася в юридичній науці. Дане питання досліджувалося і в загальних працях із криміналістики таких авторів, як Р. С. Белкін, А. В. Іщенко, Е. П. Іщенко, В. Г. Лукашевич, Г. А. Матусовський, М. О. Селіванов, В. Г. Танасевич, А. Г. Філіппова, М. П. Яблоков, і в роботах з більш вузькою тематикою, присвячених дослідженню масових заворушень, методиці їх розслідування, тактиці проведення слідчого огляду. Проте досліджень вузького спрямування, а саме з тактики проведення слідчого огляду (зокрема огляду місця події) у справах про масові заворушення під час проведення спортивних заходів проводилося досить мало, тому зазначена проблематика потребує більш глибокого вивчення, що і є

метою даної статті. Наукова новизна статті полягає в якісно новому висвітленні деяких особливостей тактики проведення слідчого огляду у справах про масові заворушення під час проведення спортивних заходів та особливостей практичного здійснення огляду місця події та інших видів слідчого огляду у справах аналізованої категорії.

У науці поняття огляду місця події визначено як невідкладна слідча дія, спрямована на встановлення, фіксацію і дослідження обстановки місця події, слідів злочину і злочинця та інших фактичних даних, що дозволяють у сукупності з іншими доказами зробити висновки про механізм та інші обставини подій, що розслідуються. У справах про масові заворушення під час проведення спортивних заходів огляд місця події передбачає здебільшого огляд стадіону, палацу спорту тощо та прилеглої місцевості, де вчинено злочин або де є матеріальні сліди, пов'язані з подією злочину. Так, слідчий, відповідно до ч. 1 ст. 190 КПК України, з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обстановки злочину, а також інших обставин, які мають значення для справи проводить огляд місцевості, приміщення, предметів та документів [1].

Слідчий огляд у справах про масові заворушення під час проведення спортивних заходів здійснюється, коли злочин уже вчинено, і огляд необхідний для виявлення слідів та інших речових доказів, з'ясування обстановки місця події та обставин, що мають значення для справи. Підготовчі заходи до огляду місця події в цій категорії справ включають: постійну готовність до виїзду; підготовку до огляду після того, як отримано повідомлення про подію; підготовчі дії, що здійснюються безпосередньо на місці події. Якщо є потерпілі, слідчий повинен до виїзду на місце заворушень віддати розпорядження про надання їм допомоги і, прибувши туди, переконатися, що така допомога надана.

Огляд місця події у справах про масові заворушення під час проведення спортивних заходів має низку особливостей порівняно з іншими видами оглядів. Першою з них є те, що, незважаючи на невідкладність даної слідчої дії, вона може бути відкладена в часі, оскільки на місці ще можуть тривати масові заворушення, що несе в собі небезпеку для слідчої групи. Тому в багатьох випадках слідчий огляд проводиться наступного дня після масових заворушень. У деяких випадках, коли того вимагає ситуація, слідчий огляд здійснюється під охороною як місця події, так і слідчо-оперативної групи. А іноді на початковому етапі розслідування слідчий огляд окремих територій (вулиць, площ) чи об'єктів узагалі не проводиться через значний проміжок часу, що минув з моменту початку заворушень. При цьому необхідно якомога швидше вжити заходів для організації охорони місця події, адже затримка в прибутті слідчої групи може призвести до різних негативних наслідків, наприклад, викрадення з приміщень, які стали об'єктом нападу натовпу, якого-небудь майна. Для охорони місця події залучаються працівники міліції, а також можуть бути залучені військовослужбовці, представники спортивних арен (наприклад, стюарди).

Проведення огляду може бути відкладене також через відсутність достатньої кількості слідчих, оперативних працівників, інших спеціалістів для включення до складу кількох груп. Наявність кількох слідчих груп є другою особливістю огляду місця події у справах розглядуваної категорії. Ця особливість притаманна огляду місця події у процесі розслідування всіх видів масових заворушень.

Під час проведення слідчого огляду місць масових заворушень слід враховувати, що в них, як правило, бере участь дуже велика

кількість людей. Тому одночасний доступ усіх до однієї споруди, автомобіля, підрозділу правоохоронців тощо є обмеженим, а через це напади на окремі об'єкти здійснюються найбільш активними групами осіб. Крім того, причетність частини натовпу, тобто певних груп осіб, до погромів окремих об'єктів може залежати від місцевості: наприклад, натовп міг розділитися внаслідок проходження через різні вулиці. Тому отримання слідчим інформації про маршрути руху натовпу, погроми на шляху слідування, відокремлення з натовпу груп з окремими цілями або колон погромників, які обрали інший маршрут та інші об'єкти нападів, є дуже важливим для слідства [2, с. 103–105].

Загальну картину наслідків заворушень на значній території під час проведення слідчого огляду допоможе утворити використання гелікоптера, що також дозволить визначити кількісний і якісний склад слідчо-оперативних груп та з'ясувати, які технічні засоби знадобляться для проведення слідчого огляду окремих об'єктів. Використання фотозйомки чи відеозйомки дасть змогу отримати повну схему місць подій, закріпити їх для подальшого огляду окремих об'єктів наступними учасниками оглядів.

Застосування технічних засобів (відеокамери, фотоапарата) підвищує ефективність слідчого огляду місць заворушень і забезпечує наочність у випадках фіксації результатів заворушень: ушкоджень, написів, місць підпалів тощо. Слід також відзначити, що відео-та фотозйомку необхідно використовувати й під час слідчого огляду окремих місць подій для виявлення й фіксації речових доказів. Результати таких зйомок додаються до протоколу огляду місця події у вигляді носіїв інформації, фототаблиць, планів-схем.

У великих містах, де регулярно проходять масові спортивні заходи, створюються слідчо-оперативні групи, які діють на постійній основі. Такі групи виконують першочергові слідчі дії. Зокрема, що стосується слідчого огляду, визначається: склад слідчо-оперативних груп для проведення огляду окремих об'єктів із залученням відповідних спеціалістів (судово-медичного експерта, товарознавця, піротехніка, пожежника тощо), черговість огляду об'єктів, необхідність залучення до огляду потерпілих (власників майна, що постраждало від погромів) чи інших осіб (що могли б розповісти про стан речей до погрому) тощо [2, с. 105–108].

Стосовно залучення експертів, то спеціаліста-товарознавця доречно залучати до огляду окремих об'єктів для фіксації ушкоджень

предметів та пов'язаної з цим втрати їх вартості, що надалі використовуватиметься для визначення матеріальних збитків від погромів. Спеціаліст із пожежного нагляду та піротехнік залучаються в разі необхідності огляду місця пожежі та вибуху відповідно. Для футбольних матчів уже не є поодиноким використання на стадіонах так званих «фаєрів», що призводить до пожеж, які здебільшого досить швидко локалізуються, гасяться. За межами стадіону можуть використовуватись і пляшки із займистою сумішшю, фрагменти яких відбираються спеціалістами для виявлення слідів пальців рук, решток нафтопродуктів, інших запалювальних сумішей. Пожежник як експерт повинен визначити осередок загоряння, вид займистої суміші, наявність вини в діях натовпу.

У разі відшукання під час огляду залишків «фаєрів» спеціаліст-криміналіст, який бере участь в огляді, може зробити попередній висновок про застосування в різних місцях чи різними фан-групами «фаєрів» однієї марки. Це надалі може надати слідству можливість зробити відповідні висновки, наприклад, про організовану участь певної групи осіб або наявність організатора заворушень.

Залучення до проведення слідчого огляду понять у цій категорії справ відбувається на місці події. Бажано, щоб ними були особи, які мають авторитет серед уболівальників, власників спортивних споруд, спортивних клубів, які вели змагання до початку заворушень (наприклад, футбольних).

Метод проведення слідчого огляду може бути як ексцентричний, тобто від центру заворушень до периферії (центром є спортивна споруда, на якій проводилися змагання, інше місце початку заворушень, як-от виходи зі спортивних споруд, площі тощо), так і концентричний – від периферії заворушень до центру.

Алгоритм слідів і речових доказів: зняття злочину, що використовувалися для руйнувань, пошкодження об'єктів нападу та травмування потерпілих (конструкції спортивної споруди, каміння, фрагменти пошкоджених об'єктів, емності чи їх фрагменти із займистою сумішшю тощо); елементи тротуарної плитки; транспаранти та прапори; сліди одягу, взуття та їх елементи; сліди застосування зброї; сліди крові; уламки скла; маски, шарфи тощо. Для підтвердження участі конкретної групи учасників заворушень у погромах на кількох об'єктах слід звернути увагу на необхідність виявлення речових доказів (речей), які учасники заворушень одержали внаслідок нападу на місце попереднього погрому. Різного

роду написи на стінах, які могли бути зроблені учасниками заворушень, фіксуються під час проведення слідчого огляду.

Щодо матеріальних слідів, які залишаються після масових заворушень, то вони можуть бути виявлені не тільки там, де безпосередньо проходили ці заворушення, але й на прилеглий території, сусідніх приміщеннях тощо. Окрім виявлених матеріальних слідів за результатами проведення слідчого огляду, у протоколі може бути відображено опис обстановки, в котрій відбувалися заворушення, яка може свідчити про особливий цинізм або зухвалість учасників масових заворушень. Щодо протоколу огляду місця події, то його доцільно складати по кожному окремому об'єкту чи місцю масових заворушень через ускладнення в організації такого громіздкого огляду та можливість виникнення необхідності виділення справи в окреме провадження.

Під час огляду об'єктів погрому для з'ясування того, яке майно було пошкоджено, знищено, піддано розкраданню, фіксації наслідків погрому (слідів учасників заворушень), одержання даних про характер та розмір шкоди, відтворення обставин скоєного злочину бажано залучати власників цих об'єктів. Окрім власників, можуть залучатися охорона цих об'єктів, їхні працівники, працівники правоохоронних органів, які протистояли натовпу, стюарди.

У разі застосування зброї під час масових заворушень з місця події вилучається сама зброя та всі стріляні гільзи й кулі. Їх місце знаходження дозволить скласти повнішу картину розгортання масових заворушень, місця сутичок натовпу і правоохоронців та місця застосування зброї як одними, так і іншими [4, с. 95–96].

Під час проведення слідчого огляду потрібно приділити увагу автомобілям, припаркованим у безпосередній близькості до місць заворушень. Серед них можуть бути автомобілі організаторів чи активних учасників заворушень, залишені ними після розсіювання натовпу. Їх огляд може дати необхідні для справи речові докази. Також значну увагу слід приділити місцю розсіювання натовпу. Саме там знаходиться значна кількість речових доказів.

Речі, вилучені з місця подій, не завжди належать учасникам заворушень. Звичайні уболівальники, які потрапили до натовпу лише тому, що перебували з активними учасниками в одному секторі, манежі, повинні бути встановлені, адже надалі їх свідчення можуть допомогти слідству.

Особливістю проведення слідчого огляду у

справах про масові заворушення під час проведення спортивних заходів є й те, що після такого роду заворушень може виникнути необхідність проведення кількох видів слідчого огляду: огляд місця події; зовнішній огляд трупа на місці його виявлення; огляд ділянок місцевості та приміщень, котрі не є місцем події тощо. Огляд трупів, які підлягають огляду в справах цієї категорії, а також огляд зброї, автомобіля та інших об'єктів має свої особливості й заслуговує на окреме дослідження.

На закінчення зауважимо, що перелік наведених особливостей не є вичерпним. Тому нами планується подальша робота над визначенням тактичних і практичних особливостей проведення слідчого огляду в справах про масові заворушення під час проведення спортивних заходів, що дозволить не тільки з'ясувати сутність таких особливостей, але й сприятиме підвищенню ефективності та якості розслідування злочинів аналізованої категорії.

Література

1. Маляренко В. Т. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / [за заг. ред. В. Т. Маляренка, В. Г. Гончаренка]. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Форум, 2004. – 493 с.
2. Шалдирван П. В. Методика розслідування масових заворушень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Шалдирван Павло Валерійович. – К., 2005. – 210 с.
3. Поліщук В. Г. Адміністративно-правове регулювання та практика проведення масових заходів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Поліщук Віктор Григорович. – Запоріжжя, 1999. – 213 с.
4. Шалдирван П. В. Особливості початкового етапу розслідування масових заворушень / П. В. Шалдирван // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2003. – № 21 (ч. 1). – С. 92–98.

Надійшла до редколегії 12.11.2009

Анотації

Проаналізовано особливості тактики огляду місця події у справах про масові заворушення під час проведення спортивних заходів. Розглянуто окремі особливості практичного здійснення огляду місця події та інших видів слідчого огляду в справах аналізованої категорії.

Проанализированы особенности осмотра места происшествия по делам о массовых беспорядках во время проведения спортивных мероприятий. Рассмотрены отдельные особенности практического осуществления осмотра места происшествия и других видов следственного осмотра по делам анализируемой категории.

Peculiarities of crime scene search in riot cases during sport events are analyzed. Some peculiarities of realization crime scene search and other species of investigative search in cases of analyzed category are researched.

УДК 343.98

Д. А. САФОНОВ,

*викладач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання
Харківського національного університету внутрішніх справ*

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАРУГИ НАД МОГИЛОЮ

Останнім часом органи внутрішніх справ дедалі частіше виявляють злочини, передбачені ст. 297 Кримінального кодексу (далі – КК) України «Наруга над могилою». У зв'язку з цим слідчі підрозділи відчують потребу у відповідній методиці розслідування, в основі якої лежить формування криміналістичної характеристики злочинів даного виду.

В основу даної статті покладено аналіз слідчої судової практики у кримінальних справах за ст. 297 КК України, що розслідувалися органами внутрішніх справ у 2001–2008 рр. і розглядалися судами Харківської, Луганської, Запорі-

зької, Кіровоградської та інших областей¹. Це дало можливість, по-перше, зробити висновок про поширеність цього виду злочину та тенденції його зростання, по-друге, дозволило виявити особливості криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із наругою над могилою. Крім того, під час провадження досудового слідства в даних кримінальних справах слідчі нерідко стикалися з певними труднощами, які були обумовлені недостатніми знаннями про механізм вчинення злочину,

¹ Всього було вивчено 112 кримінальних справ, порушених за ст. 297 КК України.